

правових актів, які прямо чи опосередковано регламентують правовий статус дітей [4, с. 125].

Таким чином, механізм міжнародного захисту прав дітей є сукупністю міжнародно-правових принципів і норм, що закріплюють права і свободи дитини, зобов'язання держав щодо забезпечення та реалізації цих прав і свобод, а також міжнародні системи контролю за виконанням цих зобов'язань. Видається необхідним, щоб міжнародний механізм захисту прав дитини корелювався з регіональними та національними механізмами.

Список використаних джерел:

1. Антонович М. Міжнародне публічне право: [Навч. посіб. для студ. вищ.навч. Закладів]. Київ : 2003. 308 с.
2. Ісакович С. Механізм діяльності ООН щодо захисту прав людини. *Український часопис прав людини*. 1994. № 1. С. 21–23.
3. Косевич, Н. Р. Система міжнародного захисту прав дитини: визначення, етапи становлення та розвитку, принцип захисту прав дитини. Актуальні проблеми кримінального права, кримінології та виконавчого права: наукові праці кафедри кримінального права. М.: РГУП, 2015. Вип. 5. 192 с.
4. Права людини: навчальний посібник / за заг. ред. А. Д. Гусева, Я. С. Яскевич. Мінськ, 2002. 304 с.

УДК 347.63

*Смірнова Віка,
викладач кафедри цивільно-правових
дисциплін НАВС*

ПРАВО ДИТИНИ ВИЗНАЧАТИ МІСЦЕ СВОГО ПРОЖИВАННЯ

Відповідно до ст. 11 Закону України «Про охорону дитинства» сім'я є природним середовищем для фізичного, духовного, інтелектуального, культурного, соціального розвитку дитини, її матеріального забезпечення і несе відповідальність за створення належних умов для цього. Кожна дитина має право на проживання в сім'ї разом з батьками або в сім'ї одного з них та на піклування батьків. Батько і мати мають рівні права та обов'язки щодо своїх дітей. Предметом основної турботи та основним обов'язком батьків є забезпечення інтересів своєї дитини [1].

Схожі принципи закріплені також у Конвенції про права дитини, а саме у ч.2 ст. 3 зазначається, що держави-учасниці зобов'язуються забезпечити дитині такий захист і піклування, які необхідні їй для благополуччя, беручи до уваги права та обов'язки її батьків, опікунів чи інших осіб, які відповідають за нею законом, і з цією метою вживають всіх відповідних законодавчих і

адміністративних заходів. Згідно зі ст. 9 Конвенції держави-учасниці забезпечують те, щоб дитина не розлучалася з батьками всупереч їх бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи згідно з судовим рішенням, визначають відповідно до застосованого закону і процедур, що таке розлучення необхідне в якнайкращих інтересах дитини [2].

Досліджуючи проблематику захисту прав дітей під час розлучення батьків варто звернути увагу на деякі аспекти розгляду судами справ про визначення місця проживання дитини. Відповідно до ч. 1 ст. 161 Сімейного кодексу України якщо мати та батько, які проживають окремо, не дійшли згоди щодо того, з ким із них буде проживати малолітня дитина, спір між ними може вирішуватися органом опіки та піклування або судом [1].

Варто також звернути увагу на зміну позиції судів щодо визначення місця проживання дитини. Наприклад, у рішенні ЄСПЛ у справі «М.Л. проти України» встановлено, що презумпція на користь матері у справах про опіку над дитиною не підтримується ані практикою на рівні ООН після прийняття Декларації, ані судовою практикою нашого Суду і не відповідає позиції Ради Європи і більшості держав-членів. Суд також наголосив, що батьки повинні мати рівні права в спорах про опіку і не погодився із жодною презумпцією щодо статті одного з батьків [3].

На думку Б. К. Левківського прояви дискримінації за статеву ознакою мають місце на всіх етапах розгляду спорів між батьком та матір'ю дитини щодо її виховання навіть з боку суду, органу, на який покладено обов'язок по захисту прав та інтересів всіх осіб незалежно від їх статі. Так, вирішуючи спір між батьками дитини щодо місця проживання, в окремих випадках судді навіть не приховують нерівного ставлення до сторін спору, надаючи при цьому перевагу саме матері, а не батьку дитини, чим не тільки порушують принципи цивільного судочинства, а прямо порушують норми законодавства України про запобігання проявам дискримінації [4, с. 91].

Однак, останнім часом почастишали випадки родинного кіднепінгу, тобто викрадення малолітньої дитини одним з батьків до моменту винесення судом рішення про визначення місця проживання цієї дитини, а враховуючи затяжний процес судового розгляду, другий з батьків позбавлений можливості бачитись з дитиною, що може істотно впливати на здоровий психічний розвиток дитини. Нажаль, за викрадення дитини одним з батьків встановлена виключно цивільно-правова відповідальність, а саме згідно зі ст. 162 Сімейного кодексу України якщо один з батьків або інша особа самочинно, без згоди другого з батьків чи інших осіб, з якими на підставі закону або рішення суду проживала малолітня дитина, або дитячого закладу (установи), в якому за рішенням органу опіки та піклування або суду

проживала дитина, змінить її місце проживання, у тому числі способом її викрадення, суд за позовом заінтересованої особи має право негайно постановити рішення про відібрання дитини і повернення її за попереднім місцем проживання. Особа, яка самостійно змінила місце проживання малолітньої дитини, зобов'язана відшкодувати матеріальну та моральну шкоду, завдану тому, з ким вона проживала [1].

Не зважаючи на встановлену кримінальну відповідальність за незаконне позбавлення та волі та викрадення дитини (ст. 146 ККУ) суб'єктом цього злочину не можуть бути особи, які відповідно до закону мають право тримати особу в місці, де вона не бажає перебувати, або поміщати її в місце, яке вона не має змоги вільно залишити, але тільки з мотивів піклування про фізичне і психічне здоров'я підопічного чи з інших суспільно корисних мотивів (батьки, усиновителі, прийомні батьки стосовно своїх рідних, усиновлених чи прийомних дітей тощо).

Отже, чинне законодавство визначає такі дії одного з батьків, спрямовані на приховування місця знаходження дитини, створення перешкод або позбавлення іншого з батьків можливості спілкування з дитиною, як протиправну поведінку за яку передбачена тільки цивільно-правова відповідальність.

З метою недопущення самовільної зміни місця проживання дитини, а також встановлення відповідальності за ці дії, у Верховній Раді України зареєстрований законопроект № 5549 від 21.05.2021 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за викрадення дитини одним з батьків». У Пояснювальній записці до законопроекту зазначено, що Кримінальним кодексом України передбачена відповідальність за викрадення людини, однак, суб'єктом такого злочину не може бути один з батьків дитини з огляду на передбачену законодавством рівність прав кожного з них на участь у вихованні дитини та виходячи з постулату про неможливість викрадення одним із батьків своєї власної дитини. Відтак такі дії не вважаються протиправними, тому і відсутні статистичні дані щодо кількості випадків викрадення дитини одним із батьків, а також переховування дитини одним із батьків від іншого, перешкоджання або і повна заборона спілкуватись з дитиною другому із батьків. Таким чином, враховуючи складність проблеми та розуміючи, що в будь-якому випадку такі дії порушують права одного з батьків, причому нехтуються права і інтереси дитини та виникає необхідність криміналізації суспільних відносин, які полягають у викраденні дитини одним з батьків. А тому, такі суспільні відносини потребують захисту кримінально-правовими засобами [5].

Варто наголосити, що переховування дитини одним із батьків від іншого впливає на психоемоційний стан дитини, може завдати їй

моральних страждань та негативно впливати на становлення її психіки. Крім того, дитина не повинна використовуватися як інструмент впливу та маніпуляції для досягнення власних цілей, вирішення конфліктних ситуацій, особистої помсти тощо.

Підтвердженням актуальності даної проблематики також є зареєстрований у Верховній Раді України законопроект № 5548 від 21.05.2021 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання деяких питань у спорах щодо визначення місця проживання малолітньої дитини». Автори законопроекту пропонують внести зміни до Цивільного процесуального кодексу України, які полягають у тому, що при поданні позовної заяви про визначення місця проживання малолітньої дитини з одним з батьків останній має право одночасно подати заяву про забезпечення позову щодо встановлення графіку побачень, та/або часу зустрічей з малолітньою дитиною, який на період судового розгляду позовної заяви про визначення місця проживання малолітньої дитини та до моменту набрання законної сили рішення суду про встановлення місця проживання малолітньої дитини проживає окремо від малолітньої дитини, а суд зобов'язаний невідкладно, але не пізніше ніж протягом 5 робочих днів, розглянути таку заяву про забезпечення позову.

Зазначені вищі законодавчі пропозиції спрямовані на зменшення ризиків переховування дитини одним із батьків від іншого, а також забезпечення зустрічей з дитиною тим з батьків, який на момент судового розгляду проживає окремо.

На підставі аналізу законодавства України, судової практики та наукових розробок можна дійти висновку, що проблематика визначення місця проживання дитини залишається актуальною та потребує подальшого наукового дослідження.

Список використаних джерел:

1. Сімейний кодекс України. Відомості Верховної Ради України: кодекс від 10.01.2002, редакція від 01.01.2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

2. Конвенція про права дитини. Відомості Верховної Ради України: від 20 лист. 1989 р, редакція від 20.11.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

3. Рішення ЄСПЛ у справі «М.Л. проти України» від 11 жовтн. 2011 р. URL: <http://jurfem.com.ua/wp-content/uploads/2021/01/M.C.-проти-України-огляд-рішень-ЄСПЛ-ЮрФем.pdf> 3

4. Левківський Б.К. Забезпечення гендерної рівності у спорах про визначення місця проживання дитини. *Приватне право і підприємництво*. 2016. Вип. 16. С. 88–92

5. Проект Закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за викрадення дитини одним з

батьків» №5549 від 21.05.202. Відомості Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72020

6. Проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо врегулювання деяких питань у спорах щодо визначення місця проживання малолітньої дитини» №5548 від 21.05.202. Відомості Верховної Ради України. URL:

УДК 347.121.2:347.122

*Сова Юлія,
студент ННІ № 2 НАВС
Науковий керівник: Шаповал Леся,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін НАВС*

ЗАХИСТ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ПОВАГУ ДО ЇЇ ГІДНОСТІ

Чинне законодавство не містить визначення поняття гідності, оскільки це є морально-етичною категорією й одночасно особистим немайновим правом, якому закон надає значення самостійного об'єкту судового захисту.

Під гідністю слід розуміти визнання цінності кожної фізичної особи як унікальної біопсихосоціальної цінності. Стрижнем концепції природного права і прав людини є невід'ємна, вроджена людська гідність, що впливає з самої суті людства.

Людська гідність, як багатоаспектна цінність людини, глибоко проникла у зміст права. Ознаки і якості, що характеризують та визначають людську гідність, становлять онтологічну основу прав і свобод людини, її правового становища. В свою чергу, людська гідність через систему соціальних зв'язків є вихідною у взаємовідносинах між людьми і знаходить своє безпосереднє відображення у гідності кожної людини.

Тому людська гідність — це самоцінність та суспільна значимість людини як біосоціодуховної істоти, яка визначається існуючими суспільними відносинами, не залежить від людини і має бути рівною для всіх людей [1, с. 166].

Конституційний Суд України наголошує, що людську гідність необхідно трактувати як право, гарантоване ст. 28 Конституції України, і як конституційну цінність, яка наповнює сенсом людське буття, є фундаментом для усіх інших конституційних прав, мірилом визначення їх сутності та критерієм допустимості можливих обмежень таких прав [2]. Наведене опосередковано підтверджується унікальним значенням людської гідності в Конституції України, за якою, зокрема, людина її життя і здоров'я, честь і гідність визнаються в Україні